

Les mil i una nits

Aquesta recopilació de contes anònims ha tingut un gran impacte a Occident d'ençà que Jean Antoine Galland va publicar la primera traducció al francès a començaments del segle XVIII. Com tota recopilació de contes orals, *Les mil i una nits* no està format per un corpus estable, sinó que varia notablement segons la versió a partir d'un nucli no superior a les tres-centes nits, al qual s'afegeixen històries procedents de tradicions diverses (índia, persa, iraquiana, egípcia, mesopotàmica, grega).

Dos fets poden sorprendre el lector que se submergeixi en aquest reguitzell de meravelles. La influència que *Les mil i una nits* han tingut en la literatura occidental no es correspon amb la consideració que reben a Orient: la primera versió impresa en àrab va aparèixer més de cent anys després de la traducció al francès de Galland, i encara ara no figura a les històries de la literatura àrab. En segon lloc, després de llegir recopilacions parcials i versions abreujades, pot sobtar l'elevat nivell d'erotisme i d'escabrositat que des del primer moment amara la majoria dels contes: les anteriors esposes del rei Xahriar havien estat desflorades i assassinades sense dilació, i les històries que explica Xahrazad no són més que una acurada estratègia per assegurar-se la supervivència. En passatges tan coneguts com el d'Aladdin, i encara més en el d'Alí Babà, la crueltat i la sexualitat són omnipresents. Tot plegat, però, té una explicació molt senzilla: *Les mil i una nits* són un recull de contes orals, exempts de pretensions literàries, que membres d'innumerables generacions s'han explicat per allisonar-se i passar l'estona. No estan especialment dirigits als infants ni admeten comparació amb obres més elaborades de la mateixa època. En altres paraules, per a un àrab vénen a ser l'equivalent de les recopilacions realitzades per Charles Perrault o els germans Grimm.

Els contes es mostren amb una nuesa exemplar: combinacions de fets, realistes o meravellosos, misogins o feministes, immorals o moralistes, crítics o respectuosos amb el poder, elaborats per ments més imaginatives que no pas cultivades, als quals s'han afegit sovint versos de poetes àrabs cultes. Moltes de les històries que narra Xahrazad, d'altra banda, recorden solucions i arguments pròpies dels contes occidentals, igual com poden recordar les primeres recopilacions del Panxatranta indi o les faules d'Isop: en diferents èpoques i civilitzacions, homes i dones han tendit a explicar-se sempre les mateixes històries.

La tècnica literària de les capsas xineses, que André Gide va denominar *mise en abyme*, troba l'exponent més frondós a *Les mil i una nits*: el personatge A explica un conte en què el personatge B explica un conte en què el personatge C explica un conte, i així fins a vuit nivells narratius, que suggereixen una hipòtesi inquietant: si els narradors d'una ficció són personatges d'una altra, nosaltres -lectors o narradors, tant se val- també podem ser personatges d'una narració que mai no ens han explicat.

La història del personatge que narra *Les mil i una nits*, la bella i enginyosa Xahrazad, permet respondre a una pregunta que ressuscita sota diferents formes en

diferents moments històrics: ¿per a què dintre serveix la literatura? Quan, després d'entretenir el rei durant anys (i, posem-ho entre parèntesis, de donar-li tres fills), Xahrazad salva la vida, ens proporciona la resposta precisa. La mateixa resposta que podria proporcionar Pampinea, la dona que, quan la pesta ataca Florència, decideix reunir amics i amigues en una vil·la dels afores, on s'expliquen mútuament els contes que formen el *Decameró*. Tant Xahrazad com Pampinea tenen en comú el fet de ser dones i d'afrontar -i superar- amb ajuda dels contes un destret perillós per a la seva vida. La literatura -ella mateixa ens ho revela- serveix bàsicament per sobreviure.